

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ:
СИНЕРГІЯ НАУКОВИХ, ОСВІТНІХ
ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної
конференції

19 травня 2023 року

У двох томах

Том 2

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)
Є24

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 16.06.2023 р.)

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**.

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**.
Матеріали видано в авторській редакції.

Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та
Є24 глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх
та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-
практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редак-
цією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. –
Т. 2. – 828 с.

ISBN 978-617-8263-40-9

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень». У другому томі збірника відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині в умовах повномасштабного військового вторгнення у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)

ISBN 978-617-8263-37-9 (у 2 т.)
ISBN 978-617-8263-40-9 (т. 2)

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2023

5. Постанова Верховного Суду від 21 січня 2020 року, справа № 315/793/16-к. https://protocol.ua/ua/postanova_kks_vp_vid_21_01_2020_roku_u_spravi_315_793_16_k/
6. Нор Василь, Бобечко Назар. Порядок провадження за нововиявленими або виключними обставинами у кримінальному судочинстві України: проблеми правового регулювання. Право України. 2018. № 8. С. 150–172. <https://rd.ua/storage/attachments/13694.pdf>
7. Кримінальний процес : навч. посібник / Ю. П. Аленін, Л. І. Аркуша [та ін.] ; НУ «Одеська юридична академія» [Електронне видання]. – Одеса : Фенікс, 2020. – С. 107. http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/16211/Кримінальний%20процес_посібник_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y
8. Рішення ЄСПЛ від 20.10.2011 року, справа «Рисовський проти України» (заява № 29979/04), п. 71, остаточне 20.01.2012. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_854
9. Рішення Конституційного Суду України № 7-п/2020 від 11.06.2020 р., справа № 1-305/2019(7162/19). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-20>

Ключові слова: перегляд судових рішень, нововиявлені або виключні обставини, заходи правового захисту.

Key words: revision of court decisions, new or exceptional circumstances, measures of legal protection.

ТРЯСОВ ДАНИЛО АНДРІЙОВИЧ

*Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
аспірант*

ЦИВІЛЬНИЙ ПОЗОВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Важливе значення в механізмі кримінального судочинства мають питання правового забезпечення інституту цивільного позову як важливого складника гарантування та захисту прав громадян. Насамперед це пояснюється значенням цивільного позову в кримінальному провадженні, його фактичною роллю, яку він виконує в системі правосуддя, забезпечуючи захист порушених прав громадян.

Сутність інституту цивільного позову у кримінальному провадженні закладена в положенні ч. 5 ст. 128 КПК України.

Зміст даної норми закону зводиться до того, що цивільний позов у кримінальному провадженні розглядається судом за правилами, встановленими Кримінальним процесуальним кодексом України, а в тих відносинах, що не регулюються даним кодексом застосовується положення Цивільного процесуального кодексу України.

Втім застосування Цивільного процесуального законодавства можливе за умов, якщо вони не суперечать засадам кримінального судочинства. Законодавець вимагає дотримуватись певного процесуального балансу між кримінальним та цивільним процесуальним законодавством.

Мовиться про співвідношення процедур кримінального процесу та вимог, які ставляться до цивільного позову з точки зору його змісту, використання процесуальних прав сторін, строків позовної давності, порядку подання доказів та інших вимог, а також рішень які можуть бути прийняті судом.

В першу чергу треба звернути увагу на те, що існує диспозитивне правило за яким особа, якій злочином завдано моральної або майнової шкоди може звернутися з цивільним позовом або ж на стадії досудового розслідування або під час судового розгляду в підготовчому судовому засіданні.

Така диспозитивність породжує запитання, а на якій стадії кримінального провадження все ж таки краще подавати цивільний позов?

Подання цивільного позову на стадії досудового розслідування надає більше переваг потерпілому, втім, містить процесуальні ризики які варто врахувати наперед.

Так, Цивільний процесуальний кодекс України містить одну з обов'язкових вимог позовної заяви – докази які підтверджують обставини такого позову [2].

Тут важливо врахувати, що тягар доведення обставин позовної заяви яка подана як на стадії досудового розслідування так і під час підготовчого судового розгляду, лежить на цивільному позивачеві тому слід врахувати наступне правило: «Матеріали кримінального провадження не можуть підмінити докази, які повинні долучатися до цивільного позову у кримінальному провадженні на підтвердження його обставин» [7, с. 173].

Досить часто в практиці зустрічаються позовні заяви подані під час досудового розслідування без будь-яких додатків. Очевидно потерпілі вважають, що матеріали кримінального провадження містять всі необхідні документи, втім з процесуальної точки зору такий позов повинен бути залишений без розгляду [6, с. 224].

Крім того, виходячи з системного тлумачення положень ч. 5 ст. 177 ЦПК України та ч. 3 ст. 291 КПК України можна прийти до висновку, що докази на підтвердження цивільного позову повинні бути також відкриті сторонам кримінального провадження, адже суд не може приймати до розгляду докази, які не були відкриті стороні захисту під час виконання вимог ст. 290 КПК України.

Тому, якщо позовна заява подається на стадії досудового розслідування слідчому, вважаю, що буде за доцільне зробити це в самому кінці строку досудового розслідування, щоб використати всі зібрані слідством докази які будуть відкриті сторонам провадження.

Досить важливий момент, на який варто звернути особливу увагу, так це на дотримання вимог щодо оформлення такої позовної заяви.

Існує помилкове бачення, що вимоги до цивільного позову у кримінальному провадженні менш формальні, ніж в цивільному процесі.

Однак, КПК України містить бланкетні норми, які відсилають до положень ЦПК України щодо вимог до змісту такої позовної заяви.

По суті цивільний позов у кримінальному провадженні за своїм змістовим наповненням не відрізняється від структури будь-якої іншої позовної заяви поданої у рамках цивільного судочинства.

Втім, постає цікаве питання, якщо така позовна заява не відповідає вимогам ЦПК України, що повинен зробити суд після надходження такої позовної заяви з обвинувальним актом.

Адже, якщо під час підготовчого судового засідання суд не вирішить це питання, таким чином особа буде позбавлена можливості усунути вказані недоліки аж до прийняття рішення по суті.

Судова практика по різному підходить до вирішення даного питання.

Для прикладу, Богодухівський районний суд Харківської області ухвалою від 04.02.2019 року (справа № 613/1634/18) погодився з зауваженнями захисника про невідповідність цивільного позову вимогам ст. 175, 177 ЦПК України та необхідність залишення його без руху, однак прийняв позов до розгляду, мотивуючи це відсутністю повноважень суду під час підготовчого судового засідання на залишення без розгляду або повернення позову [4].

І дійсно, якщо проаналізувати які повноваження має суд під час підготовчого судового засідання, то ми не знайдемо повноважень в сфері вирішення питань з поданим позовом у кримінальному провадженні.

Втім, аналіз реєстру судових рішень свідчить, що існує досить багато практики залишення поданих заяв без розгляду, та надання строку на усунення недоліків та навіть прийняття рішень про їх повернення позивачу у разі не усунення недоліків.

Тобто, фактично в такому випадку, суд розглядаючи кримінальне провадження виконує повноваження суду цивільної юрисдикції, користуючись повноваженнями такого суду під час підготовчого судового засідання в межах норм ЦПК України.

Що ж стосується можливості доповнення або уточнення позовних вимог також існує процесуальна невизначеність.

Якщо під час досудового розслідування ще можна подати уточнену позовну заяву слідчому або заяву про збільшення або ж зменшення позовних вимог, а потім долучити їх до обвинувального акту, то під час підготовчого судового засідання КПК України таких прав не закріплює.

Однією з ключових переваг подання цивільного позову на стадії досудового розслідування є можливість цивільного позивача самостійно звернутися до слідчого судді з клопотанням про забезпечення цивільного позову, оскільки така можливість в підготовчому судовому засіданні не передбачена.

Однак, слід пам'ятати про необхідність доведення підстав для арешту майна відповідними доказами, в першу чергу спрямованими на встановлення заподіяної злочином шкоди.

Відсутність обґрунтування цих обставин у цивільному позові, як правило, тягне за собою таку ж помилку під час забезпечення позову шляхом арешту майна підозрюваного.

Можна зробити висновок, що формальний підхід до складання цивільного позову і перекладання відповідальності доведення обставин позову в кримінальному провадженні на прокурора, не призведе до реалізації прав потерпілого на компенсацію збитків.

Також після вручення обвинувального акту підозрюваному, досить важливо перевірити чи міститься у акті вказівка на подання цивільного позову, розміру збитків та чи вказаний цивільний позов як додаток в обвинувальному акті.

За відсутності дотримання таких умов, гадаю буде неприпустимим прийняття цивільного позову разом з обвинувальним актом, оскільки вимоги щодо меж судового розгляду, закріплені в ст. 337 КПК України не дозволяють виходити за межі висунутого обвинувачення згідно обвинувального акту [1].

20 серпня 2019 року Перша судова палата Касаційного кримінального суду Верховного суду в рамках розгляду справи № 652/219/17, провадження № 51-9366км18 (№ 83836445) нарешті остаточно вирішила питання строків пред'явлення цивільного позову у кримінальному провадженні та застосування строків позовної давності визначених Цивільним кодексом України [3].

Верховний суд дійшов висновків, за якими суд розглядаючи питання цивільного позову у кримінальному провадженні не обмежується строками позовної давності визначеними ЦК України та відповідно не має повноважень на прийняття рішення про відмову у задоволенні позовної заяви з підстав пропуску строку позовної давності [5].

Такі висновки впливають з ч. 1 і ч. 2 ст. 129 КПК яка обмежує підстави щодо відмови у задоволенні позовної заяви, на відміну від положень ч. 4 ст. 267 ЦК України.

З огляду на вимоги ч. 5 ст. 128 КПК, прийняття рішення про відмову в задоволенні цивільного позову з огляду на пропущення строку позовної давності, поза повноваженнями суду під час розгляду кримінального провадження.

Кримінальне правопорушення тягне за собою ряд юридичних наслідків, з яких для потерпілого найважливішим є відновлення його порушеного права, яке досягається за допомогою цивільного позову. Адже кримінальним правопорушенням може бути завдано як матеріальну так і моральну шкоду. Однак даний аспект юридичної відповідальності часто залишається в тіні проблем кримінального переслідування.

У підсумку можна зазначити, що інститут цивільного позову в кримінальному провадженні вимагає удосконалення регламентації в сфері реалізації процесуальних прав сторін, деталізації повноважень суду на підготовчому судовому засіданні з питань прийняття та залишення цивільного позову без руху.

Однак, не дивлячись на існуючі законодавчі прогалини, досягнення позитивного результату для цивільного позивача, можливо тільки за умови своєчасного пред'явлення позову, автономної роботи зі збору доказів на його обґрунтування та обов'язкове дотримання умов цивільного процесуального законодавства за формою і змістом позовної заяви.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

2. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон від 18 березня 2004 р. № 1618-IV : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
3. Цивільний кодекс України : Закон від 16 січня 2003 р. № 435-IV : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
4. Ухвала Богодухівського районного суду Харківської області від 04.02.2019 року у справі № 613/1634/18 : [Електронний ресурс]: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79590694>
5. Постанова Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 20 серпня 2019 року у справі № 652/219/17, провадження № 51-9366км18 (№ 83836445) : [Електронний ресурс]: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83836445>
6. Устінова-Бойченко Г., Малиця Ю., Бойченко Л. Особливості інституту цивільного позову в кримінальному провадженні. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 10. С. 223–225.
7. Можаровська К. В. Юридична природа цивільного позову у кримінальному судочинстві. Актуальні проблеми держави і права. 2010. Вип. 56. С. 172–180.

Ключові слова: цивільний позов, цивільний позов у кримінальному провадженні, досудове розслідування, кримінальне провадження, суд.

Key words: civil action, civil action in criminal proceedings, pre-trial investigation, criminal proceedings, court.

ФІЛІМОНОВ МИКИТА ВОЛОДИМИРОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінального процесу,
детективної та оперативно-розшукової діяльності*

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ДОКАЗУВАННІ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Війна рф проти України відбувається на багатьох фронтах, одним із яких є кіберпростір. Саме тому, увагу вітчизняних правників дедалі більше привертають проблеми, пов'язані зі збиранням та використанням у кримінальному провадженні цифрової інформації, отриманої з відкритих джерел.

Із самого початку повномасштабної війни, у соціальних мережах та месенджерах з'являлося чимало фото, відео та інших цифрових даних, на яких фактично було зафіксовано відомості про вчинення воєнних злочинів. Як зазначає О. Дуфенюк, «наявність у широкого кола користувачів смартфонів, планшетів та інших засобів, розвиток цифрових засобів масової інформації, соціальних мереж як каналу передачі інформації дозволяють транслювати події в онлайн режимі, підтверджувати факти мультимедійними доказами, здійснювати

Трясов Данило Андрійович	
Цивільний позов у кримінальному провадженні	373
Філімонов Микита Володимирович	
Використання цифрової інформації з відкритих джерел у кримінальному процесуальному доказуванні: постановка проблеми	377
Хімченко Олексій Сергійович	
Провідна роль прокуратури у забезпеченні законності у кримінальному провадженні в період дії воєнного стану в Україні	380
Шишацька Юлія Олегівна	
Форми залучення конфідентів до негласних слідчих (розшукових) дій	382
Шугалевич Ігор Васильович	
Щодо питання обов'язковості (необхідності врахування) постанов колегії суддів Верховного Суду.	384
Якових Євген Володимирович	
Актуальні проблеми управління арештованим майном (активами) в рамках кримінального провадження	388
Михальчук Анна Миколаївна	
Скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період	391
Підсекція 2	
Кримінологічні особливості протидії злочинності в умовах воєнного стану	394
Дрьомін Віктор Миколайович	
Кримінальні правопорушення і покарання: «кореляція невідповідності».	394
Дикий Олег Вікторович, Осадчий Богдан Валерійович	
Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем як корупційний злочин: теоретичний аспект.	397
Мандриченко Жанна Василівна	
Щодо деяких питань похідних кримінальних правопорушень і похідної злочинності на прикладі незаконного видобутку бурштину	400
Мельничук Тетяна Володимирівна	
Нелегальна транскордонна торгівля: «мули» та «мурахи» часів російської війни в Україні	403
Федчун Наталія Олександрівна	
Особливості детермінації необережних злочинів	405